

המלחמה בארץ ישראל וזכות שבת קודש

מהרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א – רב קלויז טשארטקוב מנשטר ומח"ס שבט מישראל

והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה (בראשית כח, יד)

בליל שבת קודש אנו מזמרים בזמירות "מעין עוה"ב יום שבת מנוחה כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה, מחבלי משיח יצלו לרוחה פדותנו תצמיח ונס יגון ואנחה". ומקור הדבר מפורשת בגמרא שבת (ק"ח). "אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג מחבלו של משיח. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה וגו' ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

ובגמ' סנהדרין (צח:) איתא "שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח. יעסוק בתורה ובגמילות חסדים". וכתב שם המהרש"א "הוה מצי למימר דיקיים שלש סעודות בשבת כדאמרינן פרק כל כתבי עיי"ש וק"ל".

הרי שמי שמקיים ג' סעודות בשבת ינצל מחבלי משיח כמו מי שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, ו"מחבלי משיח יצלו לרוחה פדותנו תצמיח ונס יגון ואנחה", ויזכה להבטחת יעקב אבינו שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

אמנם צריכים להבין שמפסוק זה "ופרצת ימה וקדמה" וכו' אנו ילפינן שכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, והדבר צ"ב דהיכא כתוב בפסוק זה איזה רמז אודות שבת קודש שמכאן תהא המקור שממנה ילפינן השכר של המענג את השבת.

והנה רש"י עה"פ (בראשית כח, יא) "ויפגע במקום" כתב "ורבותינו פירשו לשון תפילה וכו' ולמדנו מכאן שתקן תפלת ערבית", והקשה תוס' בברכות (כו:) קושיא גדולה "תימה דאמר בפרק גיד הנשה (חולין צא:) וילך חרנה כי מטי לחרן בעי למיהדר אמר אפשר שעברתי במקום וכו' ויפגע במקום כד צלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, מיד בא השמש כתיב ויקח מאבני המקום, אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והוה דעתיה למהדר וקשה למתניתין דפרק קמא דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים" עיי"ש עוד. (וכן הקשו בדעת זקנים כאן וברבינו חיים פלטיאל עה"ת עיי"ש).

בשו"ע (ס' רס"ז ס"ב) פסק שבלייל שבת "מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול", ובמגן אברהם שם כתב "ונ"ל לתת טוב טעם דהא תפלת ערבית נתקנה כנגד איברים ופדרים שמתעכלין בלילה ובשבת אסור ליתנן דאמרינן ולא עולת חול בשבת כדאיתא בשבת דף ק"ד".

יעקב ישן בהר המוריה בליל שבת קודש

ולפי זה כתב החתם סופר (תו"מ ד.ה. ויפגע) דבר נפלא וז"ל "ויפגע במקום, עיין מג"א ס' רס"ז סק"א, היה זה ערב שבת קודש סמוך לחשיכה ע"כ התפלל ערבית טרם בוא השמש כי איברין ופדרין של ערב שבת אינם קריבין בשבת, והנה אליפו לקח ממנו כל אשר לו ע"ד 'נותן כיסו לנכרי' (שבת קנג.) ע"כ ראה בחלומו ופרצת ימה וקדמה נחלה בלי מצרים כל השומר שבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ע"כ העמיד מצבה ויצוק שמן כי שמן במילואו שי"ן, מ"ם, נו"ן, גימטריא שו"מ'ר, ומצבה במילואו מ"ם, צדי"ק, בי"ת, ה"א, גמטריא ש"ב'ת והיינו שומר שבת (ועיי"ש עוד מה דכתיב "וישא יעקב רגליו פי' שע"י שם של קפיצה נשא רגליו מעל הארץ והלך בשבת למעלה מ" כמ"ד אין תחומין למעלה מיר"ד"):

הרי שמעשה זו שיעקב ישן בהר המוריה היתה בליל שבת קודש, ולכן נתבשר אז בחלום שבזכות שמירת שבת יזכה לברכה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. (ובטעם שהיה מותר לו להעמיד מצבה בשבת ולא היו האבנים מוקצה עיין בספרנו (בראשית כח, יא) שכתב "מאבני המקום שהיו מוכנות שם לאורחים לאכול ולשבת עליהם" ואם כן לא היו מוקצה).

בזכות השבת לא נצטרך לשמור הגבולות של ארץ ישראל

ובדרשות חתם סופר (עמ' שעט.) הוסיף עוד ביאור בפסוק זה הנוגע לנו מאוד כעת. וז"ל "ופרצת ימה וקדמה וגו' יראה לי מה שרמז הקב"ה ליעקב עתה שכר שומרי שבת מפני שאמר לו הארץ אשר אתה שוכב עליה פירש רש"י שקיפל הקב"ה לארץ ישראל והניחו תחתיו שתהיה נוחה ליכבש לפני בניו, אין ספק שהראה לו הקב"ה כיבוש בניו ברוח הקודש את ארץ ישראל שתחלת נפילת חומת יריחו ביום שבת קודש (כמבואר ברש"י יהושע ו, יז בשם המדרש) וכו' על כן הראה לו זכות שומרי שבת כראוי.

וניתן מה שניתן להם נחלה בלי מצרים כי כל נחלה שיש לה מיצר צריכה שמירה במקום הגבול והמצר לבל ישיג אחר גבולו וכל השומרים שבת כהלכתו אינם משמרים בשכר שבת כדתניא (ב"מ נח.) השוכר את הפועל לשמור את הפרה ואת התינוק ואת הזרעים אסור ליטול שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו, על כן חלף זאת יתן הקב"ה נחלה בלי מצרים שאינה צריכה שמירה ולא שומרים".

הרי שהכוונה של **והאכלתיך נחלת יעקב אביך נחלה בלי מצרים** היינו שנזכה לנחלה שלא נצטרך לעמוד על הגבול לשמרה לבל ישיג אחר גבולנו, שבזכות שמירת שבת נזכה שנהיו משומרים מן השמים וישבתם לבטח בארצכם.

אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר

יש להוסיף עוד ביאור בזה, איך אנו זוכים על ידי שמירת שבת שלא נצטרך לשמור הגבולות של ארץ ישראל, ולא נצטרך לפחוד לא מבני ישמעאל ולא מבני עשו, והוא מבואר עם דברי המגלה עמוקות (סוף פר' לך לך) והובאו דבריו בספר בני יששכר (מאמרי שבת א, י) שגילה שבשבעים אומות העולם נחלקות לשני חלקים, ל"ה אומות מצד ימין הקדושה ושרו של ישמעאל אדון על גביהן, ול"ה אומות מצד שמאל של הקדושה ושרו של עשו אדון על גביהן. וזהו מרומז בפסוק (תהלים פר' כ) "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר" שהשבעים אומות אל"ה ברכב, וכת השניה הם אל"ה בסוסים, וכלל ישראל באמצע הם מקיימים "ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר", ואכן בסופו "המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר".

שבת מבטל הכח של ישמעאל ועשו

ומסיים המגלה עמוקות שבברית בין הבתרים כתיב (בראשית טו, י) "ויקח לו את כל אלה ויבחר אותם בתוך" "שכן ישמעאל עושין יום מנוחה וחג שלהן בערב שבת, ואדום באחד בשבת, וישראל הם באמצע ונקדשתי 'בתוך' בני ישראל 'בתוך' דייקא, ז"ש בתוך קאי על ישראל ושכנתי 'בתוכם' כתיב" עכ"ל המגלה עמוקות:

כלומר שבברית בין הבתרים צוה השי"ת לאברהם אבינו ליקח עגלה משולשת וכו' ויקח לו את כל "אלה" שהראה השי"ת לאברהם אבינו איך להכניע אומות העולם הרמוזות במלה "אלה", ל"ה בצד זה ול"ה בצד זה "ויבחר אותם בתוך" על ידי שמירת שבת שהוא באמצע יום אידם של בני ישמעאל ובני עשו.

(והנה מדברי המגלה עמוקות משמע שיש ע"ב אומות ולא שבעים אומות דהא כתב שבכל צד יש ל"ה אומות ועשו וישמעאל אדון עליהם, הרי שביחד יש ע"ב אומות, ולכאורה זה פלא דהלא בחז"ל מבואר בהרבה מקומות שיש שבעים אומות ולא ע"ב אומות, ראה למשל גמ' סוכה נה: "הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות". אמנם כדברי המגלה עמוקות מבואר בזהר חדש (קכא:): "אין ישראל נגאלין עד שישתעבדו בשבעין ותריין אומין ולקבל שבעין ותריין שרים", וע' בקובץ צפונות תמוז תשמ"ט עמ' צד מה שהביא אריכות בזה.

והגר"א כתב באדרת אליהו (שמות א, ה) "שבעים ושתים אומות שכנגדן עם ישמעאל ועשו", ובארץ צבי על חנוכה להגאון מקולזיקוב כתב "יש שבעים אומות ועם עשו וישמעאל יש שבעים ושתים. ואיתא ע' אומות ל"ה מימין ל"ה משמאל, ואולי י"ל דל"ה מימין מושכין לשחיתות המידות, והל"ה שבשמאל מושכין לתאוות, ע"כ הן משמאל שהם כנגד עשו שהיתה עיקר רשעתו תאוה".

ובבני יששכר הוסיף עוד תבלינין לדבריו "ישראל פנימיים שורש בקודש, על כן קליפת ישמעאל יום אידם הוא בערב שבת מימין הקודש, וקליפת עשו יום אידם הוא יום אחד היינו משמאל הקודש, וישראל בתוך, להם ניתן למורשה יום השבת קודש, והנה כשמשרין ישראל את השבת מבטלין את הב' קליפות אשר הם ראשים לכל האומות, ממילא אין שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, שעל ידי השבת מבטלין אותם". וכן שמענו עכשיו במלחמה הזאת שהתחילה בשבת קודש, כמה וכמה סיפורים מיהודים שניצלו ממות לחיים בזכות שמירת שבת.

בפרט אנחנו עייפי הגלות מוצאים מרגוע לנפשנו בשבת

וכמה נפלא היא לשון רבינו חיים מפרידבורג זצ"ל אח המהר"ל זצ"ל בספרו ספר החיים (שער פרנסה וכלכלה פ"ו) וז"ל "מאהבת השי"ת את עמו ישראל וכדי לחזקם באמונה ולהסיר מלבם כל ספק נתן להם שבת קודש שהוא אות ברית ובמנוחתנו לא ישכנו ערלים במה שירגיש כל איש ישראל בעצמו שפע אלוקי ואור פניו כי רציתו, ושמחה יתירה שנופל עליו בלי מתכוין מיד בהכנסת השבת, וליל של שבת כולה אור ועוז וחדוה במקומנו.

בלתי ספק שאין זה רק ניצוץ האור והשמחה המבהיק ממקום שהנבואה יוצאת משם, שאע"פ שאין לנו לא נביא ולא חוזה ואנחנו על אדמה טמאה עם כל זאת לא עזב ממנו חסדו ואמתו להשפיע עלינו אור אלוקים מדי שבת בשבתו, ובפרט אנחנו עייפי הגלות המר הזה אנו מוצאים מרגוע לנפשנו ביום הקדוש הזה ובוזה נתברר לנו בירור גמור שאין אחריו ספק כי תורתנו תורת אמת" עכ"ל.

משמאל ומימין על ישראל שלום

ובזה יש לפרש דברי הזמירות "שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום משמאל ומימין על ישראל שלום", כלומר שזכות שמירת שבת נתגבר על עשו וישמעאל ויהיה שלום "משמאל ומימין". וכעין זה פירש הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר זי"ע (הובא בדברי ישראל פר' בחוקותי, ד.ה. ופניתי) שהוא כדרך שדרשו במדרש רבה (ס, ט) עה"פ ואפנה על ימין או שמאל, על ימין זה ישמעאל, על שמאל זה לוט.

(ובספר דברי (ח"ו אות פה) מהרה"ק ממונקטש כתב לפרש בזה זמר האריז"ל בליל שבת קודש שאומרים "ימינא ושמאלא וביניהו כלה" כי המחמדנים (הישמעאלים) בעולם שומרים יום אידם שלהם ביום שישי ערב שבת קודש, והוא ימינא מצד ימין של שבת קודש הוא יום הששי, ושמאלא הנוצרים הם שמאל, מצד ששבתים יום הראשון שהוא מצד השני אחר שבת קודש והיינו שמאלא. וביניהו כלה שבת קודש מלכתא האמיתי יום השביעי כידוע").

לא לחנם הלך הזרזיר אצל עורב

והוסיף הבני יששכר דבר נפלא שחז"ל אמרו (ב"ק צב:) עה"פ עה"פ וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וכו', "לא לחנם הלך הזרזיר אצל עורב", הרי שחז"ל המשילו עשו וישמעאל לזרזיר ולעורב, והגמיטריא של "שבת" היא אותה גימטריא של "זרזיר, עורב" שעל ידי שמירת שבת אנו מבטלים הכח של עשו וישמעאל שהם נמשלים לזרזיר ועורב.

איך אמירת קידוש מבטל כח עשו וישמעאל

ובספר הקדמון נזר הקודש (נדפס לראשונה בשנת תע"ט, על בראשית רבה יא, ח, ובדפוס חדש עמ' רכב) גם הביא יסוד זה של ל"ה אומות בצד ימין ול"ה אומות בצד שמאל, וכתב דבר נפלא, שבקידוש בליל שבת קודש יש שבעים תיבות, ל"ה תיבות בויכולו, ול"ה תיבות בנוסח ברכת הקידוש (לפי הנוסח שהביא המגן אברהם בס' רע"א סק"כ בשם האריז"ל) "להורות שבשבת מתבטלים כח הל"ה שרים שבימין ול"ה שרים שבשמאל".

כלומר דכאשר יהודי אומר קידוש בליל שב"ק ומעיד על בריאת שמים וארץ, צריך הוא לפעול באמירת קידוש שלו שיתבטל כח הל"ה אומות בצד ימין וכח הל"ה אומות בצד שמאל. וסיפור מופלא היה מספר בספר הרב יוסף היילפרין זצ"ל וכן מובא בספרו מעדני יוסף וז"ל: "סיפור לי הרב אפרים זלמן היילפרין ז"ל אשר בשעת מלחמת העולם, בערב שבת קודש אחד באו באמבעס של גרמניה שהיו במצרים ופצצו על תל אביב, הגרמנים הודיעו שבעוד כמה ימים הם באים לכבוש את ארץ ישראל, והפחד היה אז נורא.

ביום שבת קודש הלך ר' אפרים זלמן אל האדמו"ר ר' שלמקה מזוויל זצ"ל וסיפר לו מהפחד ששורר בכל פינות הארץ. השיב לו האדמו"ר אין מה לדאוג הא כתיב (ישעיה יא, ט) 'לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי', אולם אם אתה דואג כל כך למה לא באתה אתמול אלי בשעה שאמרתי קידוש, הלא חז"ל אמרו (שבת קיט.), האומר ויכולו בליל שבת קודש נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית, ודרך שותפות הוא שמקודם שעושים משהו צריכים לקבל הסכמת כל השותפים. מאז ששמע את זה, הקפיד הרב אפרים זלמן ז"ל להיות נוכח בכל ליל שבת בשעת קידוש אצל האדמו"ר מזוויל זצ"ל".

וכאשר הקיץ יעקב אבינו משנתו אמר "אכן יש ה' במקום הזה" וכתב בתפארת שלמה "שיעקב אבינו ע"ה המשיך רב חסד ורחמים במקום הזה לעוה"ז ע"י צדקתו, וזהו אכן גימטריא ע"ב עם הכולל שם ע"ב הוא חסד". ובהג"ה שם במהדורא חדשה הביא מדברי הזוהר הק' (ח"ג עמ' רעה:): אודות השם ע"ב "דבהון הוה מתגבר אברהם על ע"ב אומות". וכן היה פעולתו של יעקב אבינו שאמר "אכן יש ה' במקום הזה", כלומר שעל ידי עבודתו היה מעורר השם ע"ב כדי להמשיך חסד ורחמים על ישראל ושיתגבר על כח של עשו וישמעאל והע"ב אומות.

גודל סגולת קבלת תוספת שבת

והנה החתם סופר הנ"ל כתב שלא בלבד שמעשה זה של יעקב בהר המוריה היה שבת קודש אלא שיעקב אבינו גם התכוין להוסיף מחול על קודש והתפלל מעריב של ליל שבת לפני צאת הכוכבים, וקבל שבת מבעוד יום.

ואכן בכמה ספרים כתבו בגודל הכח של קבלת תוספת שבת להגן על בני ישראל מאויביהם, וכן ידוע מהרבה גדולי ישראל שיעצו בעת צער וצרה שיקבלו תוספת שבת וזה יהא סגולה גדולה להינצל מכל פגע רע רח"ל וכלשון הפרי מגדים (ס' רנ"ו א"א סק"א) "והמוסיף מחול על הקודש מוסיפין לו חיים".

בספר משמרת שלום (סוף ס' כו) מהרה"ק מקודינב העתיק מספר סוד ה' לרבינו יוסף גיקטלייא זצ"ל (שהיה ממגורשי ספרד בשנת רנ"ב) שכתב וז"ל "לקבל שבת מבעוד יום לפי שהשבת קודש וסביבותיה יושבים חיילות של חול, ולפיכך צריך האדם שלא יקצר גבול הקודש ולא יכנס טומאה בהיכל, שמא יאמרו עליו מסיג גבול רעהו, אבל ירחיב גבול לשכינה. ובהיות מוסיף בשבת בכניסתו וביציאתו מחול על הקודש נמצא שהוא מוסיף ומרחיב גבול הקודש, ובזכות זה בהיותו קורא להשם בצרה מרחיב לו ה' גבול הקודש ומקצר גבול הצרה וזוכה לנחלה בלי מצרים ועל זה כתוב (בראשית כו כב) 'הרחיב ה' לנו' וזה סוד רחובות הנהר" עכ"ל.

וכן מובא בכמה ספרים שמי שנמצא בצרה רח"ל או שזקוק לישועה שיתחזק בתוספת שבת כיון שבעולם הטבע יש הנהגה טבעית אבל השבת היא למעלה מעולם הטבע, וכאשר האדם מכניס את השבת לתוך עולם הטבע הוא זוכה גם בימי המעשה להנהגה מעל הטבע והנהגה ניסית ויזכה לישועה וברכה.

והסר שטן מלפנינו ומאחרינו

ובפני מנחם (פר' וירא תשנ"ו ד.ה. ויטע) הביא בזה דבר נפלא, ומקור הדבר מרבינו האר"י ז"ל (ע' בזה בספר אוצר דרשות ומאמרים עמ' ריא) במה שמבקשים והסר שטן מלפנינו ומאחרינו הרמז על הקליפות שקודם השבת ואחריה קליפת ישמעאל ששוכתים ביום שישי וקליפת עשו ואדום ששוכתים ביום ראשון ועל ידי תוספת שבת מכניעים כוחם, ולפיכך אצל אברהם אבינו שלא היתה לו מניעה כל כך מקליפת ישמעאל וביקש לקרבו לא נצרך ענין תוספת שבת לפניו ותיקן רק תוספת שבת לאחריה להמתיק את קליפת עשו, ואחר כך בימי יעקב אבינו כבר הוצרך תוספת שבת לפניו גם כן כדאיתא ויחן את פני העיר נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה".

והדברים מפורשים בגנוזי ישראל (כי תשא תרס"ב) מהאדמו"ר מטשארטקוב זי"ע וז"ל "דהנה בהנהגת הקב"ה יש שתי בחינות, האחת הנהגה טבעית של ששת ימי המעשה, ויש עוד הנהגה למעלה מן הטבע בבחי' הנהגה נסית, הנמשכת מקדושת השבת שהיא למעלה מן ששת ימי המעשה. וצריך להמשיך קדושת השבת גם לימות החול, ר"ל דעושה תוספת שבת בחול, ועי"ז ממשיך קדושת שבת והנהגת למעלה מן הטבע שהיא בשבת גם לימי החול".

ודבריו מבוארים יותר עם דברי השפת אמת (בראשית תרמ"ט) שכתב "ויברך אלקים את יום השביעי, במדרש ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה. דכלפי מה שנאמר בו בשעת החטא ארורה האדמה בעצבון תאכלנה וזה היה ביום שנברא אדם, ואחר כך חזר בתשובה באותו היום כמש"כ רבותינו ז"ל, חזר הקב"ה ובירך ביום השביעי והיה השבת עצה לצאת העולם מאורור לברוך וכתוב ויברך "את" יום השביעי הוא אפילו ימי עבודה הטפלין להשבת מתברכין גם כן בכח השבת כי באמת כל הקללה בטבע אבל בשבת שמתגלה שורש החיות שלמעלה מהטבע כתוב בו ברכה".

ודבריהם הם קילורין לעינים בתקופה קשה זו רח"ל כאשר אנו שומעים מהשנאה הגדולה של בני עשו ובני ישמעאל וכלל ישראל הם שה אחת בין שבעים זאבים, ולפי דרך הטבע המצב קשה וארוך ואף אחד אינו יודע מה יולד יום. אולם אשרינו מה טוב חלקינו שיש לנו דרך איך להתגבר על כל המכשולים הללו, ואפילו אם לפי דרך הטבע אין עצה ואין תבונה אבל אם נשמור השבת קודש כראוי אז נזכה לברכת השבת שמיניה מתברכין כל שיתין יומין ויקויים בנו מקרא שכתוב "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", משמאל ומימין על ישראל שלום.